

KANDIDAT

565

PRØVE

JUS1002 1 Arve- og familierett

Emnekode	JUS1002
Vurderingsform	Skriflig eksamen
Starttid	12.11.2018 08:00
Sluttid	12.11.2018 14:00
Sensurfrist	03.12.2018 23:59
PDF opprettet	07.02.2019 12:47

Del 1: Praktikum

Spørsmål 1: Kan leieavtalen med Lillevik minilager omstøtes?

Spørsmål 2: Er ferieleiligheten helt eller delvis Martes særeie?

Spørsmål 3: Forutsatt at ferieleiligheten ikke er særeie, kan Marte skjevdele hele eller deler av leilighetens verdi?

Spørsmål 4: Hvordan skal gjelden på ferieleiligheten behandles i skifteoppgjøret? Angi med tall hvor stor Martes netto rådighetsdel blir.

Skriv ditt svar her...

Twisten står mellom Peder Ås og Marte Kirkerud. Saken gjelder det økonomiske forholdet i ekteskap og ved oppløsning av dette. Ekteskapsloven (el.) får anvendelse.

(1) Marte har gjort gjeldende at avtalen mellom Peder og Lillevik minilager må omstøtes, ettersom hun ikke godtok avtalen.

El. § 31 1. ledd fastslår at ekteskap som hovedregel ikke medfører "begrensning i en ektefelles rett til å råde over" det som er ens eneie.

Etter el. § 35 1. ledd kan en ektefelle kreve en avtale som strider med el. § 32 omstøtt.

Det følger videre av el. § 32 1. ledd at en ektefelle uten skriftlig samtykke ikke kan inngå leieavtale for eiendom som brukes som "felles bolig".

Ordlyden av "felles bolig" peker mot at det må være snakk om fast eiendom som begge ektefeller bruker som sitt bosted i fellesskap. Av ordlyden fremstår formålet med bestemmelsen å være at en ektefelle skal beskyttes mot at felles hjem skal bli brukt på en måte som er til ulempe for han eller henne.

I tråd med formålet må også eiendom som ikke egentlig brukes som felles bolig, men som har tett fysisk tilknytning til tomten, også kunne anses å være "felles bolig".

I dommen Rt. 2004 s. 108 (Dissens 4-1) tok Høyesterett stilling til hvordan beregningen av skjevdelingsverdier skulle gjøres der ektefellene bygde bolig på en tomt som kun tilhørte den ene. Flertallet kom til at boligen de hadde bygd var et separat formuesobjekt ovenfor tomten.

Av rettskildemessig verdi kan vi trekke av dommen at en bygning på fast eiendom må anses som et eget formuesobjekt, selv om de skulle dele tomt. Sett i sammenheng med el. § 32 1. ledd vil dermed separate bygninger på samme tomt ses hver for seg i forhold til om de tjener som "felles bolig" eller ikke.

Spørsmålet blir om Peder leide ut "felles bolig" uten Martes samtykke.

Det er ikke omstridt at en del av Peders gårdsbruk var tatt i bruk som felles bolig mellom ektefellene. Marte har for øvrig anført at driftsbygningene Peder leide ut var på "eiendommen hvor de bodde", og derfor må anses å være ulovlig å leie bort uten samtykke.

Boligen og driftsbygningene var på samme tomt. Dette innebærer at det er et tett forhold mellom de to, selv om de for ektefellene utfyller ulike formål.

På den ene siden fremstår ikke "driftsbygninger" å sammenfalle godt med ordlyden av "felles bolig". Dette er eiendom som verken Peder eller Marte hadde tatt i bruk, og som de ellers ikke har vist interesse for i forholdet.

Når formålet ved el. § 32 fremstår å være å verne en ektefelle for ulemper av den andres råderett, vil det at Marte ikke oppdaget trafikken til og fra driftsbygningene over 2 år tyde på at det her ikke var snakk om noen særlig inngripende avtale ovenfor henne.

Driftsbygningene deler for øvrig grunn med boligen til ekteparet. Etter bestemmelsens ordlyd og formål vil ikke nødvendigvis driftsbygninger på ektefellenes boliggrunn være avskåret å være "felles bolig". Av rettspraksis kan vi heller se at det må anses som separate eiendommer.

Men når Marte og Peder i utgangspunktet ikke brukte bygningene, og Peders utleie ikke ga noen ulemper for Marte i hennes hverdag, virker det ikke samstemmende verken med ordlyden eller formålet ved el. § 32 å si at Peder måtte ha samtykke av Marte for å leie ut bygningene. Dette er selvstendig eiendom som ikke har tilknytning deres bolig utover at det deler tomt, der avtalen heller aldri brøt inn på Martes hverdagsliv.

Peder trengte ikke samtykke for å leie ut bygningene.

Marte kan ikke omstøte avtalen.

Subsidiært om driftsbygningene hadde vært "felles bolig", har Lillevik minilager gjort gjeldende at marte ventet for lenge med å kreve omstøtelse.

Det følger av el. § 35 2. ledd en relativ frist på å gjøre kravet gjeldende 6 måneder etter at ektefellen fikk kunnskap om forholdet, og en absolutt frist på 1 år etter tinglysningen av avtalen dersom den gjelder fast eiendom. Spørsmålet blir om Marte reiste kravet for sent.

Leieavtalen ble tinglyst i april 2015. Dette er ca. 2 år før Marte ble oppmerksom om avtalen. Der det er snakk om tinglyst fast eiendom, løper den absolutte fristen etter dette. Selv om Marte krevde omstøtning da hun fikk kunnskap om forholdene, var det på dette tidspunktet gått over et år etter tinglysingen.

Marte krevde uansett omstøtelse for sent.

(2) Videre har Marte gjort gjeldende at hun kan holde hele ferieleiligheten utenfor oppgjøret.

Det følger av el. § 48 at en arvelater kan bestemme at arven skal være betinget av regler tilsvarende de i el. §§ 42-44.

El. § 42 fastslår at ektefellene kan avtale at eiendeler de eier skal være deres særeie. Dette innebærer at ektefellene holder utenfor deling eiendom som tilhører dem.

El. § 48 sett i forhold til § 42 åpner dermed for en arvelater å gjøre arveobjektet til arvemottakers særeie. Det stilles ikke krav til avtale mellom ektefellene i det tilfelle.

Spørsmålet blir om Martes tante kunne gjøre hele ferieeiendommen til Martes særeie.

Tanten til Marte skrev i testamentet at hun skulle ha rett til å overta leiligheten på det vilkår at hun samtidig tok over pantegjelden på 1 200 000kr, og at den ble gjort til hennes særeie. Eiendommen var verdt 1 800 000kr, netto 600 000kr.

Det å betinge arv med f.eks. overtakelse av gjeld er for det første lovlig. Det fremkommer ikke i arvelova (al.) noen begrensning i testasjonsfriheten rundt dette.

Her er det snakk om "arv" som er gjort til særeie i samsvar med el. § 42. Martes tante hadde altså hjemmel til å gjøre leiligheten til særeie. Når leiligheten var gjort til Martes særeie, vil hun kunne holde utenfor deling den del av eiendommen hun eier. Gjelden som er tatt opp i denne sammenheng er hennes særgjeld.

Ferieleiligheten er helt Martes særeie.

(3) Marte har, forutsatt at leiligheten ikke er særeie, krevd skjevdelet verdien av eiendommen.

Det følger av el. § 58 at ektefellenes formuer i utgangspunktet skal deles likt, dersom det ikke er grunner for annet. En hensikt med at likedeling av formue er hovedregel, er at begge ektefellene skal ha mulighet til å stå på egne ben etter ekteskapet, uavhengig av om en av ektefellene eier mer enn den andre.

Et unntak fra likedelingsreglen følger av el. § 59 1. ledd. Etter denne kan en ektefelle holde utenfor deling "verdien av formue" som "klart kan føres tilbake til" midler som vedkommende hadde ved ekteskapets inngåelse, ved arv, eller ved gave fra annen enn ektefellen.

I ekteskapslovens forarbeider, NOU 1987: 30, er unntaket i el. § 59 1. ledd begrunnet i at hensikten med å likedele midler ikke er til stede når det er snakk om formue som ikke er anskaffet under ekteskapet av ektefellene selv.

Ordlyden av "verdien av formue" viser til at skjevdeling er en ren verdiregel. Denne verdiregelen innebærer også at det er nettoverdien som kan holdes utenfor. Altså gjør man ikke krav på en fysisk eiendel ved å skjevdele, men dens nettoverdi.

Når bestemmelsen setter krav om at midlene "klart kan føres tilbake til" aktuelle poster, er det snakk om et beviskrav til at skjevdelingsmidlene fremdeles er i behold.

Spørsmålet blir om Marte klart kan føre "verdien av" leiligheten tilbake til hennes tantes arv.

Det fremstår som klart at leilighetens verdi "klart kan føres tilbake til" Martes tantes arv, og må anses oppfylt.

Da Marte mottok eiendommen i arv, var eiendommen verdt 1 800 000kr. Marte overtok i tillegg pantegjeld på 1 200 000 kr. Skjevdelingskrav er et nettokrav. Selv om eiendommen hadde selvstendig verdi, tok Marte kun de ikke-belånte 600 000kr av eiendommens verdi inn i ekteskapet.

Marte kan skjevdele 1/3 av eiendommens verdi.

Videre har Peder gjort gjeldende at det er urimelig av Marte å kunne skjevdele eiendommens verdi.

Det følger av el. § 59 2. ledd at en rett til skjevdeling kan falle bort helt eller delvis, dersom retten medfører et "åpenbart urimelig resultat" for ektefellene.

Ordlyden av "åpenbart urimelig resultat" viser til et krav om at skjevdeling medfører et klart misforhold i ektefellenes formue ved ekteskapets slutt. For dette må det gjøres en konkret vurdering av saken. "Åpenbart urimelig" fremstår som å stille en veldig høy terskel for anvendelse, og at bestemmelsen er forbeholdt de tilfeller der det ikke er tvil om at oppgjøret blir urimelig. Av bestemmelsen følger det at ekteskapets varighet og ektefellenes innsats for familien skal vektlegges.

I dommen Rt. 2014 s. 1248 skulle Høyesterett ta stilling til om en part kunne skjevdele verdien av en eiendom. Samtlige dommere kom til at eiendommen kunne tilbakeføres til en gave, og parten fikk medhold i skjevdeling av 60% av eiendommen. Førstvoterende drøftet raskt innskrekningen i el. § 59 2. ledd, og slo fast at dette var en "snever unntaksregel". I denne saken var det ikke "åpenbart urimelig" at A fikk skjevdele 60%, blant annet med hensyn til at B hadde økonomiske midler på 1.7 millioner kr, partene hadde ikke felles barn, og ekteskapet varte kun i 11 år.

Spørsmålet blir om det er "åpenbart urimelig" av Marte å skjevdele 600 000kr av eiendommens verdi.

Peder og Marte var gift i ca. 9 år. Dette er en rimelig lang tid å være gift på for mange, men fremstår ikke i seg selv som noe særlig høyt sett relativt til hvor lenge et vanlig ekteskap ville vart. I rt. 2014 s. 1248 så ikke dommerne ut til å legge særlig vekt på et 11-årig ekteskap i urimelighetsvurderingen. Sett i forhold til vår sak kan ekteskapets varighet ikke anses å tale noe spesielt for urimelighet.

Videre fremkommer det ikke i faktum at Peder eller Marte gjorde noe spesielt arbeid i hjemmet. Peder dyrket korn på tomta, men der dette er hans inntektskilde, og ikke noe som fremstår som noe felles for familien, kan ikke dette trekke i retning av urimelighet. Marte gjorde heller ikke noe nevneverdig for familien.

Peders ønsker ikke at Marte skal skjevdele eiendommen hun fikk i arv fordi han i det tilfelle vil ha negativ netto formue. Han har dessuten gjort gjeldende at han har lave inntekter, mens Marte tjener godt. Dette skiller seg spesielt fra rt. 2014 s. 1248, der ektefelle B i det tilfelle hadde nok midler til å stå på egne ben.

I vår sak vil Peder gå personlig konkurs ved å dekke kreditorenes krav, uten Martes støtte. Som tidligere nevnt er en hensikt med likedelingsregelen å sikre begge parter stabilitet etter separasjon. Når Marte da ønsker å ta ut 600 000kr (33%), strider det mot hensikten om likedeling i ekteskapsloven. Dette taler for urimelighet.

Skjevdelingsreglene er for øvrig nettopp bygd på at hensikten med likedeling ikke står sterkt ved midler som kommer f.eks. fra arv. At det er i strid med likedelingsreglene kan dermed ikke ha stort å si i vår sak.

El. § 59 2. ledd er en snever unntaksregel. Det er en veldig høy terskel som må overgås. De lovfestede momentene trekker ikke noen spesiell retning i vår sak sett i forhold til rettspraksis. At Peder vil gå konkurs ved skiftet vil klart innebære en ulempe for ham, men når terskelen er

så høy, og de momentene Lovgiver har lagt frem ikke til stede, fremstår ikke resultatet å være "åpenbart urimelig" i lovens forstand.

Peder kan ikke kreve skjevdelingsretten innskrenket.

(4) I det tilfellet leiligheten er særøie, har partene sagt seg enig i at Marte ikke kan gjøre noe fradrag fra gjeld i likedelingsmidlene. Marte eier kun ferieleiligheten på 1 800 000kr, netto 600 000kr, som hun holder utenfor deling i sin helhet. Martes netto rådighetsdel i det tilfelle er 600 000kr.

I det tilfellet leiligheten ikke er særøie, men er gjenstand for skjevdeling, har Marte gjort gjeldende at hun kan gjøre fullt fradrag i likedelingsmidlene, mens Peder mener at gjelden skal trekkes fra skjevdelingsmidlene.

Det følger av el. § 58 1. ledd at det skal gjøres gjeldsfradrag før deling skjer.

Det følger av bestemmelsens 3. ledd a) at det kan kreves fullt fradrag fra gjeld som er pådratt "ved erverv eller påkostninger" av eiendeler som er felleseie, dersom det ikke følger annet av b).

Av 3. ledd b) følger det at dersom gjelden er pådratt i tilknytning eiendeler som holdes utenfor delingen etter § 59, kan det kun kreves fradrag når den totale verdien av midlene som holdes utenfor ikke er stor nok til å dekke gjelden.

Når bestemmelsen forutsetter gjeld "ved erverv eller påkostninger" vises det til gjeld som er pådratt som går til å anskaffe den aktuelle eiendelen.

Spørsmålet blir om Marte påtok seg gjeld for å anskaffe leiligheten som overstiger verdien av midlene hun holder utenfor deling.

For å motta ferieleiligheten i arv, var Marte nødt til å overta leilighetens tilhørende gjeld på 1 200 000kr. Utenom eiendommen verdt 1 800 000kr hadde ikke Marte noen andre verdier. Marte tok kun inn 600 000kr inn i ekteskapet ved arv.

2/3 av verdien av ferieleiligheten holdes ikke utenfor deling. Gjelden til Marte overstiger det hun kan skjevdele. Martes totale skjevdelingsmidler er ikke stor nok til å dekke gjelden hennes, og hun kan dermed gjøre fradrag for gjeld etter 3. ledd b).

Leiligheten er felleseie. Marte kan kreve fullt fradrag fra likedelingsmidlene i leiligheten på 1 200 000kr for å dekke den tilsvarende store gjelden etter 3. ledd a), ettersom ikke annet følger av b).

Martes netto rådighetsdel blir i dette tilfelle også de gjenværende 600 000kr.

Del 2: Teori

Redegjør for reglene om gjenlevende ektefelles adgang til å gi gaver under uskifte.

Skriv ditt svar her...

Etter arvelova (al.) § 6 3. ledd har en gjenlevende ektefelle krav på å sitte i uskifte etter reglene i lovens kapittel 3, forutsatt at avdøde ektefelle har "arvingar som nemt" i bestemmelsens 1. ledd, altså "livsarvinger" eller "foreldra hans eller avkom etter desse".

Når en ektefelle sitter i uskifte, har vedkommende rett til å ta over hele ekteparets felleseie uten å skifte med avdødes arvinger dersom ikke annet er bestemt.

Vi befinner oss her på et type midtpunkt mellom familieretten og arveretten, der et sentralt tema er forholdet mellom gjenlevende og avdødes arvinger.

Oppgaven ber om en redegjørelse om gjenlevendes adgang til å gi gaver når en ektefelle sitter i uskifte. I den sammenheng vil det her bli gjort rede for utgangspunktet om fri råderett, de enkelte unntakene som følger av al. kapittel 3, og hvordan retten til uskifte kan misbrukes.

Samboeres uskifterett drøftes ikke.

Utgangspunktet - Fri råderett

Hovedregelen for råderett over uskiftet bo følger av al. § 18 1. ledd. Etter denne råder gjenlevende ektefelle "i levande live som ein eigar over alt som høyrer til byet". Dette står i samsvar med de alminnelige regler i norsk rett om at man har rett til å råde som man vil over egne eiendeler.

Ordlyden av § 18 viser til utgangspunktet om at uskiftet bo ikke skal medføre noen begrensing for hva lengstlevende skal kunne gjøre med formuen. Hensikten med en slik regel er blant annet at lengstlevende skal ha muligheten til å leve som en ellers har gjort, med de eiendeler ektefellene hadde i fellesskap. Etter denne regelen kan lengstlevende helt fint gi bort gaver bestående av formuen i dødsboet.

Problemet med et slikt utgangspunkt er at avdødes andre arvinger ofte vil ha behov for at arven er og blir i behold. Det er ikke her snakk om at lengstlevende kun råder over det en selv har eid; vedkommende råder også over det felleseie som avdøde eide, og som etter et skifte skulle gått i arv. Om lengstlevende skal ha mulighet til å rå som en selv vil over hele formuen kan det til tider oppstå tvil om hvor store mengder som blir igjen når boet endelig skal skiftes.

Dette er en av de typiske interesseavveiningene vi finner i norsk arverett mellom ektefeller og arvinger. Her har Lovgiver satt opp en rekke unntak for hva lengstlevende kan gjøre med boet. Spesielt al. § 19 regulerer gaver i uskiftet bo.

Hva er en gave?

Før videre redegjørelse er det viktig å avklare hva en "gave" egentlig er.

I ekteskapslovens forarbeider, ot.prp.nr.28 (1990-1991) anførte Lovgiver at en gave er "en vederlagsfri disposisjon", der også en gjensidig disposisjon også omfattes av begrepet "hvis det er et misforhold mellom ytelsene", et såkalt gavesalg. Forarbeidene belyser også at det gjerne skal foreligge en "gavmildhetsakt" for at det skal anses å være en "gave".

Ekteskapslovens forarbeider kan riktignok ikke anvendes direkte på et arverettslig område, men beskrivelsen av begrepet gir her godt uttrykk for hvordan en normalt tolker ordet "gave".

Det presiseres også i al. § 19 4. ledd at unntakene i råderett gjelder "gåver", og for "sal og anna som inneheld ei gåve". Sett i sammenheng med ekteskapslovens forarbeider, kan "gåve" her anses å være stort sett alt som inneholder en slags gavmildshetsakt enten ved vederlagsfri overføring eller ved gjensidig overføring som står i misforhold med ytelsens verdi.

Råderetten over fast eiendom

Etter al. § 18 1. ledd er det med unntak av "dei atterhald som særskilt er fastsette" at lengstlevende kan råde fritt over boet.

Et slikt unntak er i al. § 19 1. ledd, som fastslår at lengstlevende ikke kan gi bort fast eiendom uten samtykke fra avdødes arvinger. Dette er en absolutt unntak.

Hensikten med å nekte lengstlevende å gi bort fast eiendom, må ses i sammenheng med at slik eiendom stort sett er av høy verdi. Dersom det skulle vært åpent for slike gaver, ville avdødes arv risikeres å bli kraftig redusert eller ombyttet i mindre formuesobjekter, som kan gi videre usikkerhet over dødsboets egentlige verdi. Med hensyn til avdødes arvinger har vi derfor en regel om at det kreves samtykke for å overdra slik eiendom.

I tilfeller der den faste eiendommer ikke utgjør noen særlig verdi, vil regelen fremdeles bestå, selv om det kanskje ikke hadde skadet arvingene det grann om gave hadde blitt gitt.

Likevel er det klart at det med "fast eiendom" ikke er tilsiktet alle objekter som står fast i jorden. For eksempel et gjerde av planker som anses som "fast eiendom" vil fort falle utenfor bestemmelsens formål, og kan dermed tenkes å ikke være omfattet av bestemmelsen.

Råderetten over formuen ellers

I tillegg til de absolutte kravene til samtykke ved overdragelse av fast eiendom, har al. § 19 1. ledd et annet unntak fra råderetten. Etter denne kan heller ikke lengstlevende "gi andre gaver" som står i misforhold til boets formue uten samtykke fra arvingene.

Begrensingen her er ikke like klar som den tidligere nevnte. Her må det gjøres en konkret vurdering for om det er noe misforhold mellom boet og gaven. Når bestemmelsen forutsetter misforhold, må det gjøres en sammenlikning mellom boets størrelse og gavens størrelse.

I juridisk teori er det antatt at en gave som overstiger ca. 20% av boets totale verdi, vil kunne antas å stå i misforhold til boets størrelse. For eksempel hvis A sitter i uskifte med avdøde Bs felleseie, der formuen er på 10 000 000kr, vil det forståelig fort anses å stå i misforhold om han gir i gave 2 000 000kr. Det må for øvrig fremdeles gjøres en konkret vurdering for å avgjøre om det foreligger et mislighold.

Omstøting

Dersom en gave er gitt i strid med al. § 19 kan hver arving kreve gaven omstøtt etter 2. ledd. Omstøting innebærer at gaven tilbakeføres uskifteboet.

Omstøting kan for øvrig ikke skje uten videre vilkår. For det første kan ikke gaven omstøtes hvis mottakeren var i aktsom god tro om at lengstlevende ikke hadde rett til å gi gaven. Dette må følge av en alminnelig aktsomhetsvurdering, der relevante momenter blant annet er om vedkommende burde skjønnet at gaven kom fra et uskiftet bo. Rettsvillfarelse er som vanlig ikke et unntak fra å ha vært i aktsom god tro.

Det andre vilkåret etter 2. punktum er at omstøting må keves innen ett år etter at arvingen fikk kunnskap om at gaven ble gitt. Her er det ingen aktsomhetsvurdering. Det avgjørende er når vedkommende fikk kunnskap, og når han/hun gjorde gjeldende omstøtningskravet.

Omstøting er spesielt aktuelt der det er snakk om større overdragelser. Når for eksempel lengstlevende gir bort et hus som alene er verdt 50% av boets formue, vil en enkelt omstøtning "reparere" den skade som er gjort. Dette

Andre følger

Arvelovas kapittel 3 har visse andre følger for når lengstlevende misbruker boets formue.

For det første kan arvinger kreve boet skiftet, dersom lengstlevende minsker boets verdi "unødig" eller "vesentleg" jf. al. § 24 2. ledd. Hvis lengstlevende ektefelle f.eks. gir bort 50% av boet sitt til fremmede, og omstøting er uaktuelt, kan arvingene ha behov for å få sin del av arven i mistillit til at ektefellen er i stand til å ta hånd om formuen.

Arvingene kan dessuten kreve vederlag av lengstlevende, dersom han eller hun misbruker retten sin til uskifte ved å minske uskifteboet "vesentleg".

Disse alminnelige alternativene er noe som er spesielt aktuelt for arvinger dersom lengstlevende har gitt gaver som er vanskelig å spore opp og kreve omstøtt.

Tapping av boet

Det kan tenkes at en gjenlevende ektefelle ikke har i interesse av å la avdødes arvinger få sin arv. Noe som typisk gjøres i slike tilfeller, er å tappe boet for midler. Typisk vil dette gjøres ved å overføre midler til seg selv. Dette vil for øvrig dekkes av f.eks. al. § 27 2. ledd.

Men om gjenlevende gir mange små gaver for sakte å tappe boet for penger, blir spørsmålet hva arvingene kan gjøre. Hovedregelen er jo at lengstlevende kan gjøre som vedkommende vil med midlene. Reglene om omstøting, krav om skifte og vederlag ser ut til å være mer rettet mot akutt tapping i form av større transaksjoner og liknende.

For eksempel, hvis lengstlevende ektefelle gir bort 50 gaver som hver inneholdt 1% av uskifteboet til forskjellige mennesker, er det veldig vanskelig å tilbakeføre alle gavene etter al. § 19, ikke minst hvis de fleste var i aktsom god tro. På det punktet vil det nok ofte være mer aktuelt å f.eks. kreve vederlag for å kompensere for misbruket.